

Міністерство освіти та науки України

- Кафедра історії України Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
- Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
- Кафедра історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
- за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного Причорномор'я
Інституту археології НАН України

**Збірка наукових праць
(за матеріалами конференції 14-15 березня 2024 року)
м. Одеса**

«Історична, краєзнавча та літературна Одещина»

Електронне наукове видання

**Кафедра історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

**Кафедра історії України та спеціальних історичних
дисциплін Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова**

**Кафедра історії України Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка**

**за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного
Причорномор'я Інституту археології НАН України**

**ІСТОРИЧНА, КРАЄЗНАВЧА ТА ЛІТЕРАТУРНА
ОДЕЩИНА**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2024

УДК 94(477):(06)

У

Рекомендовано до друку кафедрою історії України
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 22 від квітня 2024 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № ... від2024 р.

Редакційна колегія:

К.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*

PhD Герасименко В. В. (Одеса) – *відповідальний секретар*

Д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)

Д. і. н. Брюяко І. В. (Одеса)

Історична, краєзнавча та літературна Одещина: збірка наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2024. 151 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються історії Одещини та прилеглих українських територій. До неї увійшли публікації молодих дослідників, переважно з Одеси та Полтави, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів, що відбулася 14-15 березня 2024 р. у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти: д. і. н., професор Бачинська О. А.

д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

ЗМІСТ

ПАНСЛАВІСТСЬКА ІДЕЯ У ГРОМАДІВСЬКОМУ ТА НАРОДНИЦЬКОМУ РУХАХ В УКРАЇНІ (70-ті рр. XIX ст.) <i>Ангельчук Дмитро, Савченко Віктор</i>	8
ПРОЦЕС УТВОРЕННЯ ЦЕРКОВНО-ПАРАФІЯЛЬНИХ ШКІЛ НА ОДЕЩИНІ В XIX ст.. <i>Артюх Ірина</i>	16
ІСТОРІЯ ТОПОНІМУ ОСТРОВА БЕРЕЗАНЬ ЗА ПИСЕМНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ <i>Березанський Антон, Коваленко Оксана</i>	21
ХРЕСТОВИЙ ПОХІД 1443 – 1444 РОКІВ ТА ПОДАЛЬША ДОЛЯ НАРОДІВ НА БАЛКАНАХ ТА ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І (ЗА ДАНИМИ ПИСЕМНИХ ДЖЕРЕЛ) <i>Бруяко Петро, Серета Олександр</i>	25
МИНУЛЕ СТОРОЖИНЕЧЧИНИ ЗА ЕТИМОЛОГІЧНИМИ ТА ПИСЬМОВИМИ МАТЕРІАЛАМИ <i>Гадинко Олександр</i>	30
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ В ОДЕСЬКІЙ МІСЬКІЙ ДУМІ ТА УПРАВІ (НА ПРИКЛАДІ ПРОПОЗИЦІЙ МІСЬКИХ ГОЛІВ ОДЕСИ II ПОЛОВИНИ XIX ст.) <i>Герасименко Вікторія</i>	38
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПОЛТАВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА <i>Дементій Світлана, Бабенко Людмила</i>	48
ЗАСНУВАННЯ ВЕЛИКОЇ МИХАЙЛІВКИ: ПРОБЛЕМА ДАТУВАННЯ <i>Івис Вілен, Серета Олександр</i>	54
ІСТОРИЧНИЙ ЦЕНТР МІСТА ПОЛТАВИ У ПЕРСПЕКТИВІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК: НА ПРИКЛАДІ БУДІВЛІ КАДЕТСЬКОГО КОРПУСУ <i>Луценко Іван, Бабенко Людмила</i>	60
ЗАСНУВАННЯ ОДЕСИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДАТУВАННЯ	

Івіс В. С.
магістрант 1 року навчання спеціальності
014 Середня освіта (Історія)
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса
Серета О. Г.
к. і. н., доцент кафедри історії України
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

УДК 94 (477)

КРАЄЗНАВЧІ МАТЕРІАЛИ ЩОДО ДАТУВАННЯ СЕЛИЩА ВЕЛИКА МИХАЙЛІВКА

Стаття присвячена історичній правдивості щодо датування Великої Михайлівки, селища у Одеській області. Мова йде про те як дату відмежування земельного наділу ухвалили вважати датою заснування населеного пункту. Також присутній короткий історичний нарис про історію краю.

Ключові слова: Гросулово 1826 р., російська колонізація півдня України.

Науковою актуальністю цього дослідження є доопрацювання даних стосовно датування Великої Михайлівки (Гросулово). Також на меті є звернення уваги на історію цього регіону до анексії Російською імперією у 1792 р. Офіційне датування Великої Михайлівки протягом тривалого часу хибно позначалося за москвоцентриським підходом визначення віку населеного пункту. Така історична не правдивість існує більше ніж пів століття, що потребує об'єктивного розгляду всіх джерельних даних з цього питання та є доречним для збереження історичної справедливості у висвітленні минувшини регіону.

Що, власне відомо про дату заснування Великої Михайлівки? Відомий проект «Історія міст і сіл Української РСР»

говорить про те що: «Селище виникло в часи заселення півдня України, після успішного закінчення російсько-турецьких воєн. Після того, як територія між Бугом і Дністром у 1792 р. за Ясським мирним договором відійшла до Росії, катеринославський намісник наділив бригадира російської армії В. Ланського землею в урочищі річки Кучургану. Частина дарчої землі В. Ланський продав підполковникові А. Давидовичу. Невдовзі всі ці землі купив поручик І. Гросул-Толстой. Населений пункт, що виник на лівому березі річки Кучургану навпроти урочища Богуславки, почав називатись Гросуловим. Поряд виникли невеликі села Полезне, Михайлівка, Міщанка, Учкурня та інші. Пізніше вони злилися з Гросуловим в один населений пункт»[1]. Один з місцевих письменників-діячів Г. П. Щипковський у своїй книзі «Над Кучурганом» дещо уточнює обставини купівлі землі поручиком Гросуловим. У відповідь на запит пана Щипковського працівники Державного архіву Херсонської області зазначили наступне «В частинно сохранившихся документах Херсонской (Новороссийской) чертежной, в указах Вознесенского помещинского правления, ордерах, рапортах и переписках с Тираспольским уездным землемером в 1796 году идет речь об отмежевании в Тираспольском уезде у речки Кучурган 18-ти тысяч десятин земли помещику, поручику Ивану Гросулу-Топору: помещик купил 6 тысяч десятин у подполковника Арсения Давидовича по обе стороны речки Кучурган и 12 тысяч десятин у бригадира Василия Ланского с левой стороны речки Кучурган» [3]. Але жодної мови про заснування. Краєзнавець та педагог Долгов В. називає дату 1826 р., при цьому посилаючись на достатньо авторитетні джерела «Відомості географічно-статистичного словника Російської імперії», багатотомне видання «Россия. Полное географическое описание нашего отечества», «Городские поселения в Российской империи...» та ін. У тексті одного з джерел стосовно Гросулово вказано «Михайловка или Гросулово, местечко при речке Кучургане на транзитной дороге из Подольской губернии в Одессу, в 35 верстах от Тирасполя. Учреждено в 1826 году. Численность 476 обоего пола (217 мужского пола), большею частью евреев. Дворов 82. Еврейский молитвенный дом, базар. Находится в чрезвычайно

плодородистой местности в близи роскошных приречных плавней». Правдивою, дійсною датою заснування Великої Михайлівки 1826 р.

До підписання Ясської мирної угоди за вимогою імператриці Катерини II на обстеження земель був відряджений Ф. П де Воллан який склав карту територій («Карта географическая , изображающая Область Озу или Едисан, иначе называемою Очаковскою землею и присоединенною к Российскому государству в силу заключенного в Яссах 29 декабря 1792 года мирного договора») та опис до них [4]. Дані картографічні матеріали позначають село Богославка, яке існує і досі як частина Великої Михайлівки. На протилежному березі вздовж р.Кучурган татарські села: Сюкюр, Калгуат, Каси Мурза.

Співставивши рельєф місцевості та деякі населенні пункти які вже існували у ті роки стало очевидним , що Сукюр (Су-Кор) знаходилось на тому самому місці де потім збудували містечко Гросулово. На деяких картах можна зустріти назву «Михайлівка». Михайлівкою був хутір, що невдовзі виріс у окреме село. Проаналізувавши доступні карти від 1791 по 1821 рр. виявилось, що Гросулово як населеного пункту не існувало. Але не дивлячись на такі факти хибне дата заснування лишається офіційним.

Гросулово з'являється на картах у другій половині XIX ст., але з 1945 р. назва «Гросулово» зникає і з'являється назва «Велика Михайлівка», яка об'єднала у собі прилеглі села такі як: Михайлівка, Міщанка, Богославка та містечко Гросулово.

У фондах краєзнавчого музею Великої Мхайлівки нажаль відсутні документи які б мали відношення до теми заснування селища (містечка), але за наявними матеріалами можна стверджувати, що активність російсько-імперської адміністрації з'являється наприкінці першої половини XIX ст. Нажаль катастрофічно мала кількість архітектурних об'єктів зберіглась до наших днів. Більш детальну інформацію могли б надати архіви Херсона та Тirasполя.

Беззаперечним є факт існування татарських селищ на місці Великої Михайлівки так само як і факт того, що на цих землях проживало козацьке населення до приходу російської

адміністрації. Велика Михайлівка (Гросулово) – була заснована у 1826 р. на місці де були турецькі(татарські) та українські (козацькі) села. Наш дім виник не на пустому місці. Також актуальною буде нова логічна лінія заснування Великої Михайлівки: *Су-Кюр > Михайлівка > 1796: наділ землі > 1826: Гросулово > 1945: Велика Михайлівка.*

Фрагмент карти Ф. П. де Волана 1791 р. [5]

Фрагмент «Общая карта Екатеринославского и Вознесенского намечничества...» 1796 р. [5]

Фрагмент «Карта Херсонской губернии» 1821 р. [5]

Фрагмент «Карта Шуберта лист 29-8» 1869 р. [5]

Список використаних джерел

1. Історія міст і сіл Української РСР. URL: <https://ukrssi.com.ua/odeska/velikomihaylivskiy/velika-mihaylivka-velikomihaylivskiy-rayon-odeska-oblast>
2. Щіпковський Г. П. Над Кучурганом: історико-краєзнавче видання. Коломия, 1996. С. 6.
3. Державний архів Херсонської області. Ф. 14. Спр. 301. Арк. 7.
4. Долгов В., Долгов О., Долгова Н. Сторінками історії Великомихайлівського району «Повернення в Гросулове Т.2». Одеса, 2018. С 58-68.
5. Карти. ГО «Красвед». URL: <https://kraeved.od.ua/map.php>